

„Adócsaló orgazda” (?) avagy a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolási kérdései

LENGYEL Tibor¹

A költségvetési csalás avagy orgazdaság alapjául szolgáló cselekmények büntetőjogi minősítésével kapcsolatos problémafelvetés első olvasatban marginálisnak tűnik, hiszen azon túlmenően, hogy a hazai büntetőjogi gyakorlat meglehetősen szűk szeptetét érinti, látszólag az elhatárolás alapjául szolgáló alapkérdések is kellően tisztázottak a helyes minősítéshez. Ennek ellenére jelen tanulmány megkísérel rámutatni arra, hogy a minősítés gyakorlati jelentősége egyaránt megmutatkozik az elkövetési magatartás helyes értékelésében, az elkövetési érték és a bűncselekmény tárgyának megállapításában, valamint az illetékesség vonatkozásában is, tehát a látszólag elhanyagolható jelentőséggel bíró kérdés a valóságban számtalan anomáliát vethet fel a jogalkalmazást érintően.

Kulcsszavak: költségvetési csalás, orgazdaság, jövedéki termék, büntetőjogi minősítés, elhatárolás

Bevezetés

Jelen tanulmány alapvető célja, hogy rámutasson azokra az anomáliákra és ellentmondásokra, amelyek napjaink jogalkalmazói gyakorlatában az adózatlan dohánygyártmányokkal összefüggésben megvalósított bűncselekmények minősítésével kapcsolatosan a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolása tekintetében megmutatkoznak.

A problémafelvetés első olvasatra marginálisnak tűnhet, hiszen azon túlmenően, hogy a hazai büntetőjogi gyakorlat meglehetősen szűk szeptetét érinti, látszólag az elhatárolás alapjául szolgáló alapkérdések is kellően tisztázottak ahhoz, hogy – markánsan eltérő bírói gyakorlat hiányában – szükségtelennek tűnjön hipotetikus problémafelvetések mentén behatóbban foglalkozni a kérdéssel.

A következő statisztikai adatok azonban egyértelműen rávilágítanak arra, hogy a dohánygyártmányokra elkövetett bűncselekmények vonatkozásában az észak-alföldi régió bűnügyi fertőzöttsége kiemelkedően magas, így jelen területen érzékelhető leginkább azon anomáliák összessége, amelyek az elhatároláshoz kapcsolódóan megjelennek.

¹ LENGYEL Tibor, igazgató, NAV Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatósága
Tibor LENGYEL, Director, Northern Great Plain Criminal Directorate of the NTCA
<https://orcid.org/0000-0003-1792-3971>; lengyel.tibor_1@nav.gov.hu

A NAV bünyügyi szervei 2018-ban 680 esetben folytattak büntetőeljárást dohánygyártmányokkal összefüggésben, amelyekből 439 db-ot költségvetési csalás és 241 db-ot orgazdaság gyanúja miatt rendeltek el.² Mindezen nyomozások 66%-át (451 db) az Észak-alföldi Bünyügyi Igazgatóság rendelte el, amelyet 329 esetben költségvetési csalás, 122 esetben orgazdaság gyanúja alapozott meg.³

A számadatok alapján tehát tényszerűen állapítható meg, hogy 2018-ban az adózatlan dohánygyártmányok vonatkozásában megvalósított költségvetési csalás büncselekmények gyanúja miatt indított nyomozások 75%-át, míg az orgazdaság gyanúja miatt folytatott nyomozások 50%-át az észak-alföldi régióban folytatták le. Ezen, országosan egyedülálló ügyforgalom fényében alapvető szakmai követelményként jelenik meg a vonatkozó büncselekmények egységes szempontú büntetőjogi minősítésének igénye.

A költségvetési csalás avagy orgazdaság alapjául szolgáló cselekmények elhatárolása és megfelelő minősítése látszólag csekély jelentőségűnek tűnhet, különösen a tárgyra vonatkozó kúriai döntés fényében,⁴ amely rámutatott arra, hogy *az azonos büntetési tételkeret miatt nincs különösebb jelentősége annak, hogy az orgazdasággal szemben a helyes minősítés esetleg a jövedéki termék megszerzésével elkövetett költségvetési csalás lenne.*

Ennek ellenére a minősítés gyakorlati jelentősége egyaránt megmutatkozik az elkövetési magatartás helyes értékelésében, az elkövetési érték és a büncselekmény tárgyának megállapításában, valamint az illetékesség vonatkozásában is, tehát a látszólag elhanyagolható jelentőséggel bíró kérdés eltérő értelmezése a valóságban számtalan anomáliát vethet fel a jogalkalmazást érintően.

A jövedéki termékekkel kapcsolatos visszaélések büntetőjogi szabályozása

A büntetőjogi minősítés napjainkban érzékelhető ellentmondásainak egyik forrása kétségtelenül a régi Btk.⁵ 2011. december 31-éig hatályos, jelenlegitől eltérő szabályozása lehet, amely külön tényállásokban rendelte büntetni a jövedéki termékek vonatkozásában megvalósított egyes elkövetési magatartásokat, amelyeknek lényegi elemei a következők voltak.

- Csempészet (Btk. 312. §) a nem közösségi áru vámellenőrzés alól elvonása, vagy a vámtartozás, a nem közösségi adók és díjak, illetve a biztosíték megállapítása vagy beszedése szempontjából lényeges körülmények tekintetében történő valótlan nyilatkozattétel, amellyel az elkövető a vámbevételt csökkenti.

² Robotzsaru Tárgystatisztika (saját kutatás).

³ Robotzsaru NEOSTAT rendszer (saját kutatás).

⁴ Kúria BFv. I. 1.134/2018. számú határozata.

⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

- Visszaélés jövedékkel bűncselekmény (Btk. 311. §) a jövedéki termék jogellenes előállítása, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala és kereskedelme, amely a jövedéki adóbevétel csökkenését eredményezi.
- Jövedéki orgazdaság (Btk. 311./A. §): Vagyoni haszonszerzés céljából más által jövedéki adózás alól elvont termék megszerzése, tartása, felhasználása, forgalomba hozatala vagy azzal történő kereskedés.
- Orgazdaság [Btk. 326. § (1)]: A csempészetből származó dolog vagyoni haszon végett megszerzése, elrejtése vagy elidegenítésében közreműködés.

Az 1978. évi IV. törvény 2012. január 1. napjától hatályos módosítása Tóth Mihály professzort idézve⁶ megteremtette a költségvetési csalás olvasztótégelyét,⁷ és ezzel egyidejűleg a jövedékkel visszaélés, a jövedéki orgazdaság, illetve a csempészet is hatályát veszítette. Ennek megfelelően a tényállás (1) bekezdése mint a költségvetési csalás I. alapesete tette lehetővé a csempészet tényállásában meghatározott elkövetési magatartások megállapítását, míg a (6) bekezdés a költségvetési csalás II. alapeseteként, a korábbi visszaélés jövedékkel elkövetési magatartásait fedte le. Az újonnan létrehozott tényállást mint költségvetési csalást 2013. július 1. napjával a jelenleg hatályos büntetőjogi szabályozásunkban⁸ lényegében változatlan formában emelték át.⁹

Tekintve, hogy jelen tanulmány, az orgazdaság és a költségvetési csalás II. alapesetének elhatárolási kérdéseit helyezi előtérbe, így a továbbiakban ezen két tényállás elkövetési magatartásai kerülnek feldolgozásra és értékelésre.

A 2012. évi C. törvény 396. § (6) bekezdésében gyakorlatilag változatlan formában jelenítették meg a jövedékkel visszaélés bűncselekmény elkövetési magatartásait, azaz a jövedéki termék – jövedéki adóbevétel csökkenését eredményező – jogellenes előállítása, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala és kereskedelme, így nehézséget sem jelenthetett a hatályos szabályozás egységes értelmezése.

A jövedéki orgazdaság hatályon kívül helyezése azonban kevésbé tette egyértelművé jelen szabályozás egységes értelmezését, miután a hatályos bírói és ügyészi gyakorlat nem követte le konzekvensen a törvényi változásokat, ami a későbbiekben az ellentmondásos értelmezés egyik kiindulópontja lett.

A jogalkotó az 1978. évi IV. törvény módosításának¹⁰ indoklásában kifejtette ugyanis, hogy a jövedéki orgazdaság bűncselekményének önálló tényállásban való meghatározása megszűnik, és az orgazdaság (Btk. 326. §) – ennek megfelelően módosított – tényállásába kerül át, amelynek eredményeképpen jövedéki adózás alól elvont termékre is elkövethető a bűncselekmény.

⁶ Tóth (2017) 9–25.

⁷ A bűncselekmény címét és szövegét a 2011. évi LXIII. törvény 2. §-a állapította meg és iktatta be a Btk. rendszerében a gazdasági bűncselekmények, ezen belül a pénzügyi bűncselekmények közé 2012. január 1. napjától.

⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

⁹ Miként Madai Sándor is felveti, kérdéses, hogy az Európai Unió új irányelve igényli-e a tényállás módosítását? Madai (2019) 131–140.

¹⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról szóló 2011. évi LXIII. törvény.

Sajnálatos módon azonban a tényállás átkerülése „*csonka módon*” valósult meg, ugyanis egyes elkövetési magatartások, így többek között a más által jövedéki adózás alól elvont termék *tartása és kereskedelme* nem került az orgazdaság tényállásába át-emelésre. Mindezen változások ellenére az általános jogalkalmazói gyakorlat továbbra is orgazdaságként értékelte a tényállásban nem foglalt azon magatartásokat, amelyeket a tartással, illetve kereskedéssel valósítottak meg.

Költségvetési csalás – orgazdaság elhatárolása az adózás alól elvonás aspektusából

A hatályos büntetőjogi minősítések elhatárolása tekintetében, kiindulópontként vizsgáltam azon, az elhatárolás szempontjából általános és egységesen alkalmazott megállapítást, miszerint „ha a költségvetési csalás jövedéki termék adózás alóli elvonásával jár, az ilyen terméket megszerző az orgazdaságot (379. §) követi el”.¹¹

A hivatkozott, elhatárolás szempontjából alapvető tézishez kapcsolódik a Kúria kérdéskörrel kapcsolatos határozatának értelmezése, miszerint orgazdaság elkövetője azon személy lehet, aki úgy szerzi meg a jövedéki terméket, hogy *a jövedéki adózás alóli elvonásban nem működik közre*.¹²

Mindezek fényében első lépésként elengedhetetlennek tűnik a jövedéki termékek adózási és adóztatási kérdéseinek vizsgálata annak tárgyában, hogy valójában mikor valósul meg a jövedéki termék adózás alóli elvonása, mely magatartások és kinek keletkeztetnek adófizetési kötelezettséget, illetve mely magatartás eredményez vagyoni hátrányt a költségvetésnek.

Figyelemmel arra, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése egy olyan kerettényállás, amelynek háttérjoga többek között a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény (továbbiakban: Jöt.), így az adózás alól elvonás kérdése is ezen jogszabály rendelkezései alapján közelíthető meg.

Jövedéki adókötelezettség a Jöt. 6. §-ában írt fő szabály szerint a jövedéki termék belföldi előállításával, és a jövedéki termék importálásával keletkezik. Ugyanakkor a Jöt. 7. §-ának rendelkezései szerint adófizetési kötelezettség keletkezik a jövedéki termékek jogellenes előállításával, behozatalával, megszerzésével, birtoklásával, szállításával, felhasználásával, forgalomba hozatalával. Míg a jogszerű előállítás és forgalomba hozatal esetében az adókötelezettség keletkezése és az adófizetési kötelezettség esedékessége az adófelfüggesztés intézménye folytán elválik egymástól, az adófizetési kötelezettség a Jöt. szerinti jogellenes esetekben lényegében azonnal esedékessé válik. Az adózatlan jövedéki termék birtoklása esetében például a hatóság tudomására jutásának időpontjától válik esedékessé a kötelezettség.¹³

Mindemellett a Jöt. afelől sem hagy kétséget, hogy az adózatlan jövedéki termék jogellenes előállítását, megszerzését, tartását, forgalomba hozatalát és kereskedelmét

¹¹ Schmidt (2017) 108.

¹² Kúria BFv. I. 1.134/2018.számú határozata.

¹³ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 7. § (1) bekezdés h) pontja.

olyan magatartásként értékeli, amely a központi költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, így a szankció mértéke is az okozott vagyoni hátrány alapulvételével kerül megállapításra.¹⁴

A Jöt. mint hatályos adójogszabály rendelkezéseinek fényében egyértelműen levonható következtetés tehát, hogy az adózatlan jövedéki termék láncolatossá történő továbbértékesítése során a láncolatban szereplő valamennyi résztvevő, így az ilyen terméket megszerző vonatkozásában is fennáll az adófizetési kötelezettség, ezáltal a vagyoni hátrány okozása sem vitatható.

Ennek fényében alapvető kérdésként merül fel, hogy orgazdaságnak minősíthető-e általános érvennyel az adózatlan jövedéki termék megszerzése, tartása, kereskedelme, ha a kérdéses cselekmény adózás alól elvonással is jár ezzel egyidejűleg.

Költségvetési csalás és orgazdaság az elkövetési magatartások tükrében

A költségvetési csalás II. alapesetének tényállásszerű elkövetési magatartásai a jövedéki termék előállítás, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala vagy az azzal való kereskedés.

Dr. Molnár Gábor Miklós kúriai tanácselnök az általa írt kommentárban¹⁵ definiálja az egyes elkövetési magatartásokat, megteremtve ezáltal az egyes fogalmak egységes büntetőjogi értelmezésének lehetőségét.

Ennek megfelelően a jövedéki termék *előállítása* minden olyan művelet, amelynek közvetlen eredménye a jövedéki termék. A jövedéki termék *megszerzése* a termék sorsa feletti rendelkezési lehetőség megteremtését jelenti, amely e tényállásban nem feltétlenül kapcsolódik tényleges birtokbavételhez. Ezzel szemben más szerzők¹⁶ a megszerzés alatt a termék tényleges birtokbavételét határozzák meg, ebbe a körbe sorolva a termékkel kapcsolatos mindenfajta fizikai mozgást is, így annak importja, exportja, de megszerzésként tipikusan annak megvásárlása értendő. A termék *tartásán* a termék folyamatos, hosszabb ideig tartó, tényleges birtoklását értjük, és amennyiben ez a tényállásban írt eredménnyel társul, a diszpozíciószerűség megvalósul. A termék *forgalomba hozataláról van szó*, ha az elkövető több személynek juttat jogellenesen jövedéki terméket. A forgalomba hozatal történhet akár ellenszolgáltatásért, akár ingyenesen. A *kereskedés* többnyire a forgalomba hozatalt is magában foglalja, de annál tágabb körű fogalom. Gazdasági jellegű eredmény (haszon) elérésére irányuló folyamatos tevékenység, amely a forgalomba hozatalon felül, elsősorban annak elősegítését szolgáló tevékenységeket – mint például csomagolás, tárolás, szállítás vagy az elosztás – is magában foglal.

¹⁴ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 100. § (2) bekezdés.

¹⁵ Molnár (2015) 1564–1566.

¹⁶ Karsai (2019)

Az orgazdaság tényállásának elkövetési magatartásai ezzel szemben – a Btk. 379.§ (1) b) pontját tekintve – a jövedéki adózás alól elvont termék vagyoni haszon végett történő megszerzése, elrejtése és az elidegenítésében közreműködés.

A *megszerzés* a dolognak a birtokos akaratán nyugvó tényleges hatalomátvételét jelenti, amelynek módja közömbös. Ez jogügylet formájában realizálódik. Ennek megfelelően a jogügylet az alaphűncselekmény elkövetője és az orgazda között jön létre, és lehet akár visszsterhes, akár ingyenes is. Az *elrejtés* minden olyan ténykedés, amely a bűncselekményből származó dolog feltalálását lehetetlenné teszi, vagy jelentősen megnehezíti. Az *elidegenítésben való közreműködés* segítségnyújtás ahhoz, hogy az elkövető a dolgot értékesítse, az alaphűncselekmény hasznát realizálja (ilyen lehet a vevő felkutatása, a közvetítő tevékenység).

Az elhatárolás jelen szempontú vizsgálata látszólag semmiféle akadályba nem ütközik az elkövetési magatartások különbözősége okán, amelyek közül kizárólag a *megszerzés* mutat hasonlóságot az egyes tényállásokban foglalt eltérésekkel. Költségvetési csalás esetében ugyanis a jövedéki termék jogszabályban meghatározott feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül történő megszerzése büntetendő, amennyiben az elkövető cselekménye a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozva valósul meg. Orgazdaság elkövetése esetén viszont a jövedéki adózás alól elvont termék vagyoni haszon végett történő megszerzése minősül tényállásszerűnek.

A továbbiakban azon „kritikus” elkövetési magatartásokat – *tartás és kereskedelem* – kívánom bemutatni, amelyek az 1978. évi IV. törvény módosításának¹⁷ következtében, a jövedéki orgazdaság önálló tényállásban való megszűnésével nem kerültek az orgazdaság ennek megfelelően módosított tényállásába átemelésre. Ennek eredményeként a módosítást követően mindkét elkövetési magatartás kizárólag a költségvetési csalás tényállásában került a továbbiakban nevesítésre. Mindezen jogalkotói deficit ellenére a jogalkalmazói gyakorlat változatlanul orgazdajellegűnek értékelte a tényállásban nem foglalt magatartásokat is, következetesen orgazdaságnak minősítve ezáltal a tartással, kereskedéssel megvalósított cselekményeket.

Jövedéki termék tartása

A gyakorlatban tipikus elkövetői magatartásként jelenik az adózatlan jövedéki termék, jellemzően cigaretta vagy fogyasztási dohány bűncselekményi értékhatárt jelentős mértékben meghaladó, kereskedelmi mennyiségben történő tárolása, gépjárművel történő szállítása, amelynek során az elkövető az együttműködést megtagadja, vallomást nem tesz, így a rendelkezésre álló tényekből vonhatjuk le azokat a következtetéseket, amelyek büntetőjogi minősítést eredményeznek.

Az ismertett tipikus elkövetői magatartás vonatkozásában rendszeresen megjelenik azon nyomozóhatósági, ügyési és bírói gyakorlat, amely az adózatlan jövedéki

¹⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról 2011. évi LXIII. törvény.

terméket, jellemzően cigarettát birtokló tetten ért és nyilatkozatot nem tevő elkövető cselekményét érdemi vizsgálat nélkül, kategorikusan orgazdaságnak minősíti. Ezzel szemben önmagában azon tény, miszerint az elkövető nyilvánvalóan adózatlan jövedéki terméket tart a birtokában, miközben a megszerzés körülményeire információ nem áll rendelkezésre, az kizárólag a – vagyoni hátrányt okozó – *tartás* mint elkövetési magatartás megállapítására alkalmas, amelyet a Btk. 396. § (6) bekezdése határoz meg, azt az orgazdaság tényállása nem tartalmazza.

Ennek ellenére számos nyomozó hatóság és ügyészség által képviselt általános gyakorlat szerint mintegy evidenciaként kerül feltételezésre az orgazdaság célzatos elkövetési magatartása, amely megszerzésként kerül a büntetőjogi minősítés fókuszába. Ennek eredményeként tehát egy szinte automatikus, de ténybeli alapokat nélkülöző következtetés történeti tényálláshoz kapcsolása – a vagyoni haszonszerzés céljából történő *megszerzés* – alapozza meg a cselekmény büntetőjogi minősítését.

Hasonló problémával szembesülünk azokban az esetekben, ha a tetten ért elkövető tesz ugyan nyilatkozatot, de az büntetőjogi szempontból nem értékelhető, avagy a terhelt védekezés alapjaiban cáfolható. Erre talán a gyakorlatban megjelenő legekleltatásabb példa, ha a terhelt úgy nyilatkozik, hogy az általa szállított, több százezer szál cigaretta megtöltésére elegendő, adózatlan fogyasztási dohányt talált, és azt a rendőrségen kívánta leadni. A rendelkezésre álló tényekre és adatokra alapozva jelen esetben is kizárólag az állapítható meg, hogy a terhelt a jövedéki törvényben meghatározott feltétel hiányában (zárjegy nélkül) adózatlan jövedéki terméket tartott a birtokában, amely cselekményével – a Jöt. rendelkezéseire figyelemmel – a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozott. Ezen ténybeli megállapítások tehát már önmagukban is bizonyították teszik a költségvetési csalás tényállásszerű elkövetését. Mindezek ellenére markánsan jelen van azon jogalkalmazói gyakorlat, amely a megismert tényekből – a tulajdonviszonyokra és az esetleges megszerzésre utaló információ hiányában is – kizárólag a vagyoni haszonszerzés céljából történő *megszerzésre* von le következtetést, amely a továbbiakban megalapozza a tényállás specialitását és a cselekmény orgazdaságként történő minősítését.

Jövedéki termék kereskedelme

Jelen elkövetési magatartás megállapításához elengedhetetlen a kereskedelem fogalmának egyértelmű definiálása, amelyhez kiindulópontot biztosít a Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozata, amely a kábítószer-kereskedelem vonatkozásában definiálta a kereskedés elkövetési magatartásait. Ennek alapján a kereskedéssel elkövetett kábítószerrel visszaélések a forgalomba hozatalnál tágabb elkövetési magatartások. Adásvételek által valósulnak meg, haszonszerzésre irányulnak és magukba foglalnak minden olyan tevékenységet, amely elősegíti, hogy a kábítószer eljusson a viszonteladóhoz vagy a fogyasztóhoz. Ezek közé tartozik a kábítószernek kereskedés céljából történő

megszerzése, készletezése is, amely magatartás befejezett önálló tettesi cselekmény.¹⁸ A fentiekben túlmenően Molnár Gábor korábbiakban hivatkozott fogalommeghatározása is egyértelmű iránymutatást biztosít arra, hogy a költségvetési csalás II. alapesetének vonatkozásában mely magatartások meríthetik ki a kereskedés fogalmát.¹⁹

E tárgykörben, az ismertetett fogalommeghatározást figyelembe véve szükséges vizsgálnunk azon tipikus elkövetési magatartásokat, amelyek adózatlan dohánygyártmányok láncolatos továbbértékesítésével, nagy- és kiskereskedők között illegális kereskedelemmel valósulnak meg. A fogyasztási dohány jellemzően a belföldön történő előállítás követően kerül be azon többszereplős elosztóhálózatba, amelynek célja – láncolatos továbbértékesítés eredményeként – a dohány fogyasztóhoz való eljuttatása, akinek az adó megfizetése nélkül kerül a jövedéki termék a birtokába.

Cigaretta esetében ugyanakkor egyaránt jelen lehet a jogellenes hazai előállítás, valamint harmadik országból, jellemzően Ukrajnából történő illegális bejuttatás, illetve egyes uniós tagországokból, elsősorban Romániából és Szlovákiából érkező cigaretta-szállítmányok, amelyek kiindulópontja vélelmezhetően szintén Ukrajna.

Ezen szállítmányok közös jellemzője, hogy a beérkezést követően bekerülnek a hazai elosztóhálózat rendszerébe, ahol átmeneti raktározást követően „nagykereskedők” részére továbbértékesítik őket. Ezt követően akár többszöri adásvételt követően jut el a termék a kiskereskedőhöz, aki már a végső fogyasztó számára biztosítja az adózatlan cigarettához való hozzáférést lehetőségét.

A belföldi fekete piac és a költségvetésnek számottevő kárt okozó illegális kereskedelem elleni hatósági fellépés rendszerint az értékesítési láncolat valamely résztvevőjével szemben indul meg, akit jelentős mennyiségű, akár több tízezer doboz adózatlan cigaretta szállításon, avagy raktározáson értek tetten. Ezen esetekben már a mennyiség és a szállítás körülményei is nyilvánvalóvá teszik, hogy a birtokolt cigaretta nem a saját fogyasztási szükséglet kielégítésére szolgál. Ennek alapján elkövetési magatartásként az objektíve bizonyított *tartás* mellett az eset körülményeire tekintettel, alapos okkal következtethetünk az adózatlan jövedéki termék illegális *kereskedelmére* is. Az ismertetett tipikus esetekben a feltárt tényeket igen gyakran kiegészíti a terhelt abbéli nyilatkozata, amelyben elismeri a termék tulajdonjogát és értékesítési célból történő megszerzését egyaránt (esetenként akár a továbbértékesítést is), tehát praktikusán fogalmazva a láncolatos kereskedelem egyik szereplőjét vonták eljárás alá.

Ebben az esetben a tanúsított elkövetési magatartás álláspontom szerint messze túlmutat a vagyoni haszon végett történő megszerzésen, miután az teljes egészében megvalósítja a „*kereskedik*” fogalmi ismérveit. Ezen utóbbi elkövetési magatartást azonban kizárólag a Btk. 396. § (6) bekezdése fogalmazza meg, azt az orgazdaság tényállása nem tartalmazza.

¹⁸ Legfelsőbb Bíróság 1/2007. számú BJE határozata.

¹⁹ A kereskedés többnyire a forgalomba hozatalt is magában foglalja, de annál tágabb körű fogalom. Gazdasági jellegű eredmény (haszon) elérésére irányuló folyamatos tevékenység, amely a forgalomba hozatalon felül, elsősorban annak elősegítését szolgáló tevékenységek, mint például csomagolás, tárolás, szállítás vagy az elosztás is magában foglal. Molnár (2015) 1566.

A fentiek ellenére e tekintetben is markánsan jelen van azon jogalkalmazói gyakorlat, amely a nyilvánvalóan kereskedésként definiálható elkövetési magatartás ellenére is a termék vagyoni haszon végett történő megszerzését helyezi előtérbe, és a célzatra alapozott specialitás okán minősíti orgazdaságként azon cselekményt, amelyre a specialitás eredeti definíciója sem illeszthető rá egyértelműen.

Egyéb, minősítés által befolyásolt szempontok

A cselekmény minősítésének a büntetőjogi relevancián túlmenően számos közvetett hatása is megjelenik a gyakorlatban, amelyek közül az egyik legjelentősebb az illetékesség kérdése.

A kérdéskör tekintetében megállapítható, hogy a cselekmény elkövetéséhez igazodó általános illetékességi szabályok eltérő illetékességet keletkeztetnek költségvetési csalás, illetve orgazdaság minősítése esetén. Ennek alapvető oka, hogy földrajzilag a legritkább esetben esik egybe az elkövető tettenérése a dohánygyártmány esetleges megszerzési helyével, amennyiben a terhelt arra utaló nyilatkozatot tesz.

Ennek legtipikusabb példája a cigarettaszállítás során tetten ért elkövető, akinek járművében esetenként több ezer doboz adózatlan cigarettát találtak. Az ismertetett esetben a tettenéréskor három objektív tény áll kétségbevonhatatlanul rendelkezésünkre.

1. A cigaretta mennyisége már önmagában kizárja a saját fogyasztás céljából tartott készlet életszerűségét;
2. az elkövető adózatlan jövedéki terméket a jövedéki törvényben meghatározott feltétel hiányában tart vagy azzal (a mennyiségre tekintettel) kereskedik;
3. ezen cselekményével a terhelt a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.

Jelen esetben tehát tényállásszerű lehetne a cselekmény költségvetési csalásként minősítése, amelynek elkövetési helyeként elsősorban a tettenérés helyszíne határozható meg. Ennek ellenére számos esetben szinte automatikus reflexként kerül sor az ismertetett magatartás orgazdaságként történő minősítésére. E minősítés keretein belül folytatott eljárásokban ezért felértékelődnek azon terhelti nyilatkozatok, amelyek földrajzilag is megnevezik azt a helyet, ahol megszerezték, birtokukba került, találták, rájuk bízta stb. az adózatlan cigarettamennyiséget. Ennek eredményeként ugyanis az elkövetés helyének megállapítása immáron azon – esetenként életszerűtlen vagy elmentmondásos – terhelti nyilatkozatok objektív tényként való értékelésén alapul, amely az eltérő illetékesség okán rendszerint nem teszi lehetővé a büntetőeljárás tettenérés helye szerinti lefolytatását, és esetenként többszörös nyomozásáttételekhez vezethet. Összességében tehát egyfajta törvényszerű sajátossága az ismertetett ügýtípusnak, hogy a tettenérés helyszínén történő orgazdai minősítés szinte minden esetben másik nyomozó hatóság, ügyészség és bíróság illetékességét alapozza meg.

A fentiekén túl további hatásköri és illetékességi szempontokat is felvet az adott cselekmény minősítésének kérdése, tekintettel arra, hogy a költségvetési csalás különösen nagy vagyoni hátrányt okozva, míg ugyanazon cselekmény orgazdaságként minősítve kizárólag 500 millió forint vagyoni hátrány felett tartozik a törvényszék hatáskörébe. Költségvetési csalás esetében további szempont, hogy 50 milliós értékhatárig a törvényszék székhelyén lévő járásbíróság rendelkezik illetékességgel, ellentétben az orgazdaságra vonatkozó általános illetékességi szabályokkal, amely 500 millió forint elkövetési értékig az elkövetés helyéhez igazodó járásbíróság illetékességét határozza meg.

Mindezek fényében meglehetősen ritka azon nyomozóhatósági, ügyészi gyakorlat az országban, amely a cselekmény költségvetési csalásként minősítése mellett érvelve a sok szempontból „*praktikusabb*” orgazdaság helyett.

Értékhatár kérdése

Az eltérő minősítés további negatív eleme a bűncselekményi értékhatárok különbözősége. Költségvetési csalás bűncselekmény esetében nem valósul meg bűncselekmény, ha a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg.²⁰

Ezzel szemben orgazdaság bűncselekmény esetében a bűncselekményi értékhatár kisebb érték esetében ötvenezer-egy és ötszázezer forint között állapítható meg.²¹

Ezen kodifikációs megoldás azonban alappal kritizálható, hiszen orgazdaság esetén – adózás alól elvont jövedéki termékek tekintetében – megkérdőjelezi azon alapvetést, miszerint az orgazdaság járulékos bűncselekmény, létrejöttének feltétele a tényállásban felsorolt valamely alaphűncselekmény elkövetése.²²

Jelen esetben ugyanis – az értékhatárok eltérő volta okán – alaphűncselekmény nélkül, tehát a költségvetési csalás bűncselekmény értékhatárát el nem érő alaphűncselekményből származó, jövedéki adózás alól elvont termék megszerzésével a Btk. 379. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény valósul meg.

Az ellentmondás az értékhatárok különbözősége okán jelenleg is nyilvánvaló, ami a költségvetési csalás bűncselekmény elkövetési értékhatárának várható felemelésével még inkább paradox helyzetet eredményezhet.

Elkövetés tárgya

Az elkövetés tárgyának vizsgálata ugyan kívül esik a minősítéssel kapcsolatos kérdéskörön, mi több, a szakirodalom is egyértelmű meghatározásokkal bír e tekintetben, mégis felmerülnek olyan ellentmondások, amelyek megjelenítése szükségeszerű lehet jelen témakörben.

²⁰ Btk. 462. § (3) bekezdés.

²¹ Btk. 459. § (6) bekezdés.

²² Akácz (2015) 1425.

Az orgazdaság tekintetében gyakorlatilag egységes az álláspont annak tekintetében, hogy az elkövetési tárgya többek között a költségvetési csalásból származó, vámellenőrzés alól elvont nem közösségi, illetve a jövedéki adózás alól elvont termék.²³

A költségvetési csalás I. alapesetének elkövetési tárgyát vizsgálva azonban figyelemre méltó, hogy már az adócsalás vonatkozásában is megoszlottak a jogirodalmi álláspontok, hogy dogmatikai értelemben az adócsalásnak van-e elkövetési tárgya.²⁴

Jacsó Judit e kérdéskörben rámutatott arra, hogy a jogalkotó egy értelmező rendelkezés beiktatásával éri el, hogy a jogalkalmazás során egyértelmű legyen, mit kell „költségvetés” alatt érteni, ami nemcsak a jogi tárgy, hanem az elkövetési tárgy meghatározása kapcsán is jelentőséggel bír.²⁵ Napjainkra ennek megfelelően a jogtudományban is egyre inkább meghatározóvá válik az a nézet, amely a költségvetési csalás elkövetési tárgyának tekinti a költségvetésbe történő befizetési kötelezettségeket, illetve az abból származó pénzeszközöket. Miskolczi Barna e tárgyra vonatkozó álláspontjával²⁶ egyetértve tehát a bűncselekmény I. alapesetének elkövetési tárgya a költségvetésbe történő befizetések (például adó, vám, illeték), az azokkal kapcsolatos kedvezmények, illetve a költségvetésből származó pénzeszközök egyaránt.

Ennek megfelelően a cigarettacsempészet elkövetési magatartásával megvalósított költségvetési csalás elkövetési tárgya is az illegálisan behozni szándékozott cigarettát terhelő vámtéher mint költségvetésbe történő befizetési kötelezettség, amelynek mértéke – mint a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány – határozza meg a cselekmény büntetőjogi minősítését.

A fentiekkel ellentétben azonban a Btk. 396. § (6) bekezdését illetően igen hamar szembesülhetünk azon, általános érvénnyel megjelenő kategorikus állásponttal, miszerint a költségvetési csalás II. alapesetének elkövetési tárgya maga a jövedéki termék, amely megállapítást követően rendszerint ezen termékek taxatív felsorolása történik meg.²⁷ Kétségtelen tény, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése a jövedéki termékekkel kapcsolatos elkövetési magatartásokat határozza meg, azonban megkerülhetetlen a kérdés, vajon mennyire egyeztethető össze fogalmilag az ismertetett megállapítás a költségvetési csalás I. alapesetével, annak fényében, hogy mindkét alapeset eredménye a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány.

Amennyiben ugyanis az elkövetési tárgy általánosan elfogadott fogalmának a törvényi tényállásban szereplő „költségvetésbe történő befizetés” megfeleltethető, úgy eltérő elkövetési tárgyat a megvalósított cselekmény sem keletkeztethet attól függően, hogy az (például zárjegy nélküli cigarettát tekintve) nem közösségi áruval (I. alapeset) vagy jövedéki termékkel (II. alapeset) összefüggésben valósult meg. További figyelemre méltó szempontnak tekinthető, hogy a (6) bekezdés elkövetési tárgyának *hagyományosan* tekintett jövedéki termék értéke – más tényállásokkal ellentétben – semmiféle

²³ Akácz (2015) 1425.

²⁴ Tóth (2000) 354.

²⁵ Jacsó (2017) 278.

²⁶ Miskolczi (2018) 110.

²⁷ Molnár (2015) 1561.; Miskolczi (2018) 132.

relevanciával nem bír a költségvetési csalás büntetőjogi minősítésére. Annak alapjául ugyanis kizárólag a jövedéki terméken „hordozott”, abban megjelenő adótartam mértéke szolgál, amely a bűncselekmény eredményének, azaz a költségvetésnek okozott vagyoni hátrálynak felel meg.

Ezen összefüggésekre figyelemmel, alappal merül fel a kérdés, hogy a II. alapeset elkövetési tárgya valóban a jövedéki termék avagy a jelenleg hatályos általános állásponttal szemben – az I. alapesethez hasonlóan – a törvényi feltétel hiányában megszerzett jövedéki termék meg nem fizetett adótartama, amely a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány formájában jelenik meg.

Álláspontom szerint e tárgyban nem lehet különbséget tenni a két alapeset elkövetési tárgyát tekintve, miután egyetlen releváns különbségnek az tekinthető, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése által egy speciális adónem, nevezetesen a jövedéki adó, illetve a dohánygyártmányokat terhelő általános forgalmi adó részesül büntetőjogi védelemben.

Rendszertani értelmezés

A költségvetési csalás-orgazdaság viszonyrendszerét ezen aspektusból megvizsgálva szükségyszerűnek tűnik áttekinteni e deliktumoknak a Btk. Különös részében történő rendszertani elhelyezését, hiszen egyéb elhatároló ismérvek hiányában – ahogyan arra többek között Fázsi László is rámutatott²⁸ – akár ügydöntő jelentőségű lehet, hogy az egyes törvényi tényállásokat a jogalkotó milyen logikai rendszerben helyezi el. A hatályos Büntetőkódex felosztása már az Alaptörvényben megfogalmazott alapvető értékeket szem előtt tartva hangsúlyosabban juttatta kifejezésre a kiemelt védett jogi tárgyakat.²⁹ A különböző fejezetek alá tartozó bűncselekmények a védett jogtárgy alapján szorosabb kapcsolatot alkotnak, ezért indokolt ezeket egy fejezeten belül szabályozni. Ennek megfelelően a költségvetést károsító bűncselekmények (XXXIX.) fejezetén belül helyezték el a költségvetési csalás tényállását.³⁰ Az orgazdaság jogi tárgya viszont a vagyoni viszonyok fennálló rendje, amelyre figyelemmel jelen tényállás a Btk. XXXVI. fejezetében mint vagyon elleni bűncselekmény került elhelyezésre.³¹ Ezen, hatályos büntetőjogi szabályozásban megnyilvánuló jogalkotói akarat már önmagában is kérdésessé teszi az adózatlan jövedéki termékek tartásával, illegális kereskedelmével megvalósuló, tehát a költségvetési bevételeket károsító bűncselekmények vonatkozásában az orgazdaság mint sértett nélküli vagyon elleni bűncselekmény kategorikus megállapítását.

²⁸ Fázsi (2012) 6.

²⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása, Általános indokolás.

³⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 396. §.

³¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 379. §.

Összegzés helyett

A tanulmányban némileg újszerű és a kritikát tűrő megközelítésben tettem kísérletet annak bemutatására, hogy a költségvetési csalás és az orgazdaság tényállásainak jövedéki termékeket érintő konkurálása milyen ellentmondásokkal jár az eltérő minősítésnek köszönhetően, illetve milyen általános szempontok érvényesülnek, és hogyan befolyásolják azok a tényleges jogalkalmazói tevékenységet.

Látnunk kell azonban, hogy a két tényállás egyidejű jelenléte a jövőben is olyan értelmezési és elhatárolási kérdéseket keletkeztet, amelyek nem válaszolhatók meg egyértelműen az igen gyakran hangoztatott specialitás elvével, amely – a *tartás*, *kereskedés* tanúsítása esetén is – az adózatlan jövedéki termék megszerzését és annak célzatát helyezi előtérbe. Ezen leegyszerűsítő álláspont ugyanis szükségszerű viszonyt keletkeztet az eredményt tartalmazó költségvetési csalás mint generális, valamint a célzatot tartalmazó, de eredményt nélkülöző orgazdaság mint speciális tényállás között, amely relációban a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány mint eredmény következetesen háttérbe szorul. Mindezek hatására – annak ellenére, hogy a két tényállás viszonyrendszerére álláspontom szerint a specialitás eredeti definíciója sem illeszthető rá egyértelműen –, reprezentáns módon van jelen a hazai joggyakorlatban továbbra is az a szemlélet, amely a költségvetést nyilvánvalóan kiemelt módon károsító, tényállásban megfogalmazott eredményt megvalósító elkövetési magatartást minősít igen gyakran sértett nélküli vagyon elleni bűncselekménynek, kizárólag a termék célzatos megszerzését értékelve.

Figyelemmel a két bűncselekmény között fennálló összefüggésre – a *jövedéki termék megszerzésével* megvalósuló –, a látszólagos alaki halmazat feloldásának de lege ferenda javaslatként leghatékonyabb módja a jövedéki termékek orgazdaság tényállásából törtenő kiemelésével valósulhat meg. Ezen jogalkotói fellépés egyértelművé tenné, hogy adózatlan jövedéki termék mint speciális termékkör megszerzése, birtoklása és a megszerzést követő, illegális forgalomba hozatalával kapcsolatos magatartások a költségvetésnek jövedéki adóbevételek tekintetében vagyoni hátrányt eredményeznek, amely magatartások büntetőjogi minősítése kizárólag a Btk. 396. § (6) bekezdésének keretei között valósulhat meg.

Amennyiben viszont ezen érveléssel szemben továbbra is jelen szabályozásunk fenntartása látszik indokoltnak, úgy mindenképpen szükségszerű igényként merül fel – az elkövetési értékhatárok különbözőségére tekintettel – az orgazdaság tényállásának módosítása.

Hatályos szabályozásunk ugyanis kizárólag a Btk. 379. § (1) bekezdésének a) pontjában határozza meg előfeltételként az elkövetés tárgyának költségvetési csalásból (bűncselekményből) származóságát, míg ezzel ellentétben az (1) bekezdés b) pontjában elegendő az *adózás alól elvont* jövedéki termék megszerzése, tehát nem feltétel az előbűncselekmény elkövetése. Ezen ellentmondásos kodifikációs megoldás vonatkozásában indokolt lehet a Btk. 379. § (1) bekezdés b) pontjának módosítása *költségvetési csa-*

lásból származó, jövedéki adózás alól elvont termékre, amellyel helyreállna a tényállás eredeti sui generis jellege.

Végezetül tanulmányom nem titkolt célja, hogy azzal akár szakmai vitát is generálva mutasson rá arra, miszerint jelen tárgykörben – újragondolásra irányuló igény hiányában – számos esetben az elmúlt évek akár évtizedes gyakorlata és az abban megfogalmazott elvek érvényesülnek jelenleg is tényleges és korszerű rendezőelvek helyett.

IRODALOMJEGYZÉK

- Akác József (2015): XXXVI. fejezet. A vagyoni elleni bűncselekmények. In Kónya István szerk.: *Magyar Büntetőjog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Fázi László (2012): Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében. *Büntetőjogi Szemle*, 3. sz. 6–11. Elérhető: <https://ujbtk.hu/dr-fazsi-laszlo-phd-egy-helytelen-torvenyi-tenyallas-az-uj-bunteto-torvenykonyv-rendszereben/> (2019. 11. 01.)
- Jacsó Judit (2017): A költségvetési csalás. In Barabás A. Tünde – Hollán Miklós szerk.: *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Karsai Krisztina szerk. (2019): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex Jogtár, Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.
- Madai Sándor (2019): Nem csalás, de ámitás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez, *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évf. 2. ksz. 2. kötet. (Ünnepi tanulmányok Farkas Ákos professzor 65. születésnapjára). 131–140.
- Miskolczi Barna (2018): *Az európai büntetőjog alternatív értelmezése – büntetőjogi védelem az EU érdekeit sértő csalás ellen*. PhD-értekezés. Pécs
- Molnár Gábor (2015): XXXIX. fejezet. A költségvetést károsító bűncselekmények. In Kónya István szerk.: *Magyar Büntetőjog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Schmidt Péter (2017): A költségvetési csalás jelenlegi minősítési, elhatárolási kérdései és bírói gyakorlata. *Büntetőjogi Szemle*, 2. sz. Elérhető: <https://ujbtk.hu/dr-schmidt-peter-a-koltsegyvetesi-csalas-jelenlegi-minositesi-elhatarolasi-kerdesei-es-biroi-gyakorlata/> (2019. 11. 01.)
- Tóth Mihály (2000): *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Tóth Mihály (2017): Működik-e a költségvetési csalás olvasztótégelye? In Domokos Andrea: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara.

Jogforrások

2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról
2012. évi C. törvény indoklása a Büntető Törvénykönyvről
2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Legfelsőbb Bíróság 1/2007. számú BJE határozata
- Kúria BFv. I. 1.134/2018. számú határozata

ABSTRACT

“Fraudster – Receiver” i.e. the Differences between Crimes as Budget Fraud and the Reception of Stolen/Excise Goods

LENGYEL Tibor

Problems concerning the judicial labelling of active behaviours of budget fraud and the reception of stolen/excise goods are seemingly marginal. Namely, regarding the practice of the Hungarian criminal law, one might consider this question less meaningful and the solid basis of differences rather clear in terms of using proper decisions. This study intends to highlight the importance of the practical judicial labelling concerning the correct assessment of the criminal behaviour, the appropriate loss caused by the criminal activity, the object affected by the unlawful action; moreover, this study tries to cover the questions of possible jurisdictions, as well. The seemingly marginal importance of these questions might cause numerous anomalies in terms of law.

Keywords: budget fraud, receiving of stolen/excise goods, excise goods, legal/judicial labelling of the criminal activity, point out the differences between crimes